

редньовічної та ранньомодерної України» зробила вдалу спробу проаналізувати менталітет шляхти, міщан, селян, козаків у різні періоди їх життєдіяльності у межах запропонованої хронології.

Аналіз монографії наводить на думку, що вона написана з позицій позитивізму. Як нам здається, автору слід було б використати й інші методологічні підходи – сучасніші та цікавіші. Хоча присутні в роботі і ознаки теорії модернізації, але скоріше як зовнішні рамки.

Сам характер роботи, ґрунтовність викладу матеріалу дозволяють зробити висновок, що в особі Дмитра Чорного ми маємо у певній мірі наукового спадкоємця Дмитра Багалія та його робіт, присвячених історії Слобідської України та Харкова. Вимогливий та пересічний читач у цій книзі знайде багато цікавого.

В. А. Греченко, д-р іст. наук

Греченко В. А. Апогей стаалінського тоталітаризму в Україні (30-ті роки ХХ ст.): Монографія. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. – 352 с.

Вивченню історії України 20–30-х рр. ХХ ст. науковці приділяють чимало уваги. Досліджуючи цей складний період, фахівці звертали увагу переважно на аналіз політики коренізації та її складових, соціально-економічні, культурні перетворення, політику партії та її хиби, а головне – репресії. Історія України 30-х рр. ХХ ст. є малодослідженою та потребує нового тлумачення. Саме цьому складному часу присвячена монографія В. А. Греченка «Апогей стаалінського тоталітаризму в Україні (30-ті роки ХХ ст.)».

Рецензована наукова праця є продовженням роботи автора «Україна в добу «раннього» тоталітаризму»¹, яка вийшла у 2001 р. Ця робота охоплює період 1921–1929 рр. і присвячена висвітленню політики НЕПу, політичній боротьбі в 20-ті роки, еволюції і трансформації більшовицької партії та ролі репресивних органів влади у політичній системі радянської України зазначеного періоду.

Автор поставив за мету, урахувуючи досягнення своїх попередників та нові тенденції в історичній науці, розкрити основні аспекти історії України 30-х рр. минулого століття часу остаточного оформлення в СРСР тоталітарного режиму.

У першому розділі своєї роботи історик зупиняється на ролі комуністичної партії у функціонуванні стаалінського тоталітарного режиму. Цілком слушним видається початок цього розділу з аналізу наслідків повної ліквідації внутрішньопартійної опозиції, а саме

---

¹ Греченко В. А., Ярмаш О. Н. Україна в добу «раннього» тоталітаризму (20-ті роки ХХ ст.): Монографія. – Харків: Вид-во НУВС, 2001. – 276 с.

так званого «правого ухилу», представленого Бухарінім, Риковим, Томським, що дозволило Сталіну остаточно затвердити за собою в партії позиції одноосібного вождя. Автор слушно зауважує, що згодом верхівка комуністичної партії почала перетворюватися на своєрідний «орден мечоносців», який став на чолі командно-адміністративної системи, що наскрізь пронизала радянське суспільство 1930-х рр. В. А. Греченко, спираючись на архівні матеріали та широко залучаючи інформацію зі тогочасної преси, висвітлює чистки у ВКП(б) та КП(б)У, що призвели до істотних змін у комуністичній партії. Майже повністю було знищено, так звану «стару гвардію», замість якої прийшли молоді кадри, вже залякані сталінськими репресіями і готові повністю підкоритися волі вождя.

Розкриваючи роль громадсько-політичних організацій у тоталітарній системі 30-х рр. XX ст., автор звертає особливу увагу на діяльність рад, профспілок та комсомольської організації. Аналізуючи їх діяльність, В. А. Греченко дійшов висновку, що в цілому всі зазначені громадсько-політичні організації України в 30-ті рр. XX ст. були слухняними елементами сталінського політичного механізму.

Звичайно, для побудови тоталітарного режиму Сталіну була потрібна специфічна економічна система. Вона почала створюватися форсованими темпами вже з кінця 1920-х рр., а пік економічних експериментів прийшовся на наступне десятиліття. Саме на особливостях проведення сталінської індустріалізації та колективізації в Україні В. А. Греченко й акцентує свою увагу в третьому розділі монографії. Економічна політика яскраво відображала сутність сталінізму – нехтування життєвим рівнем людей, навіть людським життям, задля досягнення поставленої державним керівництвом мети. Для нашої країни це є особливо болісним, зважаючи на трагічні наслідки голодомору 1932–1933 рр.

Водночас слід зауважити, що характеризуючи сталінський тоталітаризм в Україні 30-х рр. XX ст., поза увагою автора залишилася державна політика в галузі культури, «людський» фактор, а саме ставлення до різних верств населення та прояви тоталітаризму під кутом зору політики коренізації. Хоч автор і не ставив за мету розкрити всі аспекти прояву сталінського тоталітаризму в Україні 30-х рр. XX ст., а лише основні з них, це не завадить науковцю розкрити недосліджені ланки цієї складної теми у подальшій роботі.

Ці зауваження істотно не впливають на загальне позитивне враження від монографії В. А. Греченка, яка, безперечно, заповнила певні прогалини в українській історіографії доби сталінізму. Автор зробив усе, щоб книга була цікавою не тільки науковцям, а й усім, кого вабить історія.

Дедурін Г. Г., Шарібжанов Р. В.